

Recensioner.

Kirchenagende. Herausgegeben im Auftrage der liturgischen Ausschüsse von Rheinland und Westfalen in Gemeinschaft mit anderen von Joachim Beckmann, Peter Brunner, Hans Ludwig Kulp, Walter Reindell. Band I. C. Bertelsmann Verlag, Gütersloh 1949. 175 s. Geb. DM 15:—.

En ny tysk kyrkoagenda. Icke utan nyfikenhet öppnar man den. På vad sätt har utvecklingen på det liturgiska området försiggått i Tyskland under kriget och efterkrigsåren? Man erinrar sig den ymniga flora av olika förslag till gudstjänster från mellankrigstiden och den brokighet, som präglade det förslag till Agende für die Evangelische Kirche der altpreuussischen Union, som såg dagen år 1930.

Här föreligger en högst anmärkningsvärd mögnad och utveckling. Mitt under brinnande krig, 13 oktober 1940 beslöt bekännelsesynoden för den gammalpreussiska unionens evangeliska kyrkan att utarbeta en ny gudstjänstordning. Uppdraget gick till det liturgiska utskottet för bekännelsekyrkorna i Rehnlandet och Westfalen. Arbetet medförde icke blott sammanställande av liturgi för prediko- och nattvardsgudstjänst utan också en grundlig liturgivetenskaplig undersökning. Det utkast, som sedan kom till stånd prövades i en större krets av liturgiskt arbetande ämbetsbröder, särskilt i den lutherska liturgiska konferensen, närmast inom Nordtysklands kyrkor.

I vilken riktning det nya förslaget går, förstår man genast av ett uttalande i utgivarnas förord, där det säges: »Till skillnad från mångahanda reformförsök sedan föregående år-

hundrade intill det gammalpreussiska agendaförslaget av år 1930, lärde vi känna att det icke kunde vara vår uppgift, att ge gudstjänsten en ny gestalt genom att skapa en egenmäktig konstruktion». I stället har det västerländska arvet utnyttjats i riktig förståelse för de reformatoriska grundsatserna.

Den nu föreliggande kyrkoagendan, i ett utsökt vackert tryck, i rött och svart och med synnerlig vårdad utstyrelsel, ger först en god handledning vid bruket av kyrkoagendan, anvisningar, som med behållning kan läsas också hos oss. I ett kalendarium förtecknas årets sön- och festdagar, där man lägger märke till att åtskilliga av oss nedlagda fester upptagas: Aposteln och evangelisten Johannes dag (27. 12.), Oskyldiga barns dag (28. 12.). Alla själars dag (2. 11.). Likaså meddelas ett antal helgon-dagar: apostladagarna, Pauli omvändelse, Marie besökelse och nytillagd: Augsburgiska bekännelsens dag (25. 6.). Den 29 juni firas apostlarna Paulus och Petrus dag och därefter räknas söndagarna efter apostladagen, ej efter trefaldighet. Efter den 29 september räknas söndagarna efter Mikaeli.

I följande avdelning, benämnd »Ordinarium», har till åttlydnad för beslutet i bekännelsesynoden 1940 huvudgudstjänsten erhållit formen av en nattvardsgudstjänst med predikan — en verklig mässa. Detta är tvivelsutan det märkeligaste med denna agenda. Visserligen meddelas två alternativa former, men båda bygga på principen att predikogudstjänst och sakramentsfirande skola vara förbundna i en gudstjänst. Ordningen för mässan är oss väl förtrogen: Som ingångspsalm

föreslås i regel vår psalm 130: O du helge Ande, och efter ingångsord och versikel (Vår hjälp är i Herrens namn med församlingssvar) samt syndabekännelse med avlösning, följer Introitus, Kyrie och Gloria, med stora Laudamus. Kollektbönen föregås av salutation och efterföljes av epistel och evangelium. Mellan dessa sjunges gammalkyrkligt graduale med Halleluja eller Tractus samt en gradualpsalm, och efter evangeliet läses eller sjunges trosbekännelsen. Efter predikan följer Oratio fidelium, motsvarande vår allmänna kyrkobön, i vilken man kan infoga namnen på nydöpta, lysningspar, och döda.

På offertoriepsalmen, under vilken kollekten uppbäres och framföres till altaret, följer Sursum corda (med föregående salutation) samt gammalkyrklig prefation och Sanctus, Verba testamenti, Herrens bön, Pax och Agnus Dei... Vid distributionens slut sjunger kören *communio* och församlingen en tacksägelsepsalm varpå gudstjänsten avslutas med en bön *postcommunio*, tillönskan Gån i Herrens frid, av församlingen besvarad med Gud vare tack i evighet samt välsignelse, reciterad av prästen.

För prefationen anvisas 8 alternativ för kyrkoårets olika tider. Kyriet kan sjungas niofaldigt. Anvisningar givas för reciterande av Verba testamenti och av Fader vår samt kollekterna.

I avdelningen *Proprium de tempore* givas fullständiga anvisningar för varje sön- och helgdag med Introitus, byggd

på de klassiska motiven, kollektbön, som följer den gammalkyrkliga traditionen, graduale, epistel och evangelium. De klassiska anvisningarna ha här troget restaurerats. Vad texterna angår har man synbarligen understundom anknutit till den svenska evangeliebokens tradition före 1942. (På 1 s. i advent läses som evangelium Matt. 21:1—9 (Missale romanum har Luk. 21:25—33). Epistel på tredje och fjärde i advent förekomma i omvänd ordning i den svenska evangelieboken och i den tyska kyrkoagendan gent emot Missale romanum. På långfredagen upptages som epistel Jes. 52:13—53:12. På domssöndagen upptagas som evangelium Matt. 25:1—13, vilken text anvisas hos oss på söndagen före domssöndagen.

Ordning för predikogudstjänst och för allmän bikt med *litania* avslutar agendan.

Inför detta märkliga förslag frågar man sig: äro Tysklands evangeliska kyrkor mogna för en så genomförd restauration av mässan? Vore detta fallet, måste det innebära att den evangeliska kristenheten i Tyskland under kriget i liturgiskt hänseende vunnit i mognad och djup. Utvecklingen skall avvaktas med största intresse. Med största intresse avvaktas också de följande delarna: Beckmanns teologiska och liturgiska undersökningar, som motivera förslaget samt andra delen innehållande kyrkliga handlingar och veckogudstjänster.

A. Adell.